

LAGRÅDET

Utdrag ur protokoll vid sammanträde 2021-02-10

Närvarande: F.d. justitieråden Eskil Nord och Göran Lambertz samt justitierådet Inga-Lill Askersjö

Ett modernt regelverk för Allmänna arvsfonden

Enligt en lagrådsremiss den 28 januari 2021 har regeringen (Socialdepartementet) beslutat inhämta Lagrådets yttrande över förslag till

1. lag om Allmänna arvsfonden,
2. lag om ändring i föräldrabalken.

Förslagen har inför Lagrådet föredragits av rättssakkunniga Annika Pallvik Fransson och Monica Johansson, biträdda av kanslirådet Helena Asp.

Förslagen föranleder följande yttrande.

Förslaget till lag om Allmänna arvsfonden

2 kap. 3 §

I paragrafen anges de grundläggande förutsättningarna för att få stöd ur Allmänna arvsfonden. Enligt första stycket får stöd lämnas till verksamhet som är utvecklande för någon av fondens målgrupper, om målgruppen deltar i planeringen och genomförandet av verksamheten och om verksamheten har förutsättningar att fortsätta efter det att stödet ur fonden har upphört. Enligt andra stycket får stöd också lämnas för lokaler, anläggningar och utrustning, om de ska användas för verksamhet som uppfyller kriterierna i första stycket.

Av författningskommentaren till *första stycket* framgår att stöd ur fonden är avsett att ges endast till verksamhet som har begränsad varaktighet. Detta framgår inte av lagtexten, och denna avspeglar därför inte fullt ut det syfte som bestämmelsen avsetts ha. Att stöd inte får ges till en organisations löpande verksamhet framgår däremot uttryckligen av 4 § första stycket.

Även kravet i lagtexten att verksamheten ska ha "förutsättningar att fortsätta efter det att stödet ur fonden har upphört" ger intrycket att det ska röra sig om en fortgående verksamhet och inte om projekt för en begränsad tid. Av författningskommentaren framgår att vad som egentligen avses är att den verksamhet som får stöd ska ha förutsättningar att främja målgruppen även efter det att stödet har upphört. Lagtexten bör ändras så att detta framgår klart.

För att det av lagtexten klart ska framgå att första stycket avser verksamhet med begränsad varaktighet bör förbudet mot stöd till löpande verksamhet tas in redan där.

Vidare framgår av författningskommentaren att kravet på deltagande av målgruppen inte är avsett att vara, som lagtexten får anses ge uttryck för, en absolut förutsättning för stöd. Där uttalas bl.a. att i det fall målgruppen inte själv kan delta åligger det organisationen att undersöka målgruppens behov och ta till vara målgruppens idéer och perspektiv. Av den allmänna motiveringen framgår samtidigt (avsnitt 7.3) att regeringen fäster stort avseende vid målgruppens deltagande som en framgångsfaktor och att den omständigheten därför bör beaktas vid bedömningen av om stöd ska ges. Lagtexten bör ändras så att den motsvarar vad som synes vara avsett.

När det gäller *andra stycket* framgår av den allmänna motiveringen (avsnitt 4.2.3) att stödet för lokaler, anläggningar och utrustning är avsett för ny-, till- eller ombyggnad, således inte för t.ex. hyra av nya lokaler. I Arvsfondsdelegationens praxis tillämpas också bestämmelsen på det sättet. Bestämmelsen om lokalstöd bör utformas så att lagstiftarens nu angivna avsikt framgår.

Utifrån det anförda kan paragrafen förslagsvis ges följande lydelse.

Stöd får lämnas till en verksamhet som är utvecklande för någon av Allmänna arvsfondens målgrupper och som har förutsättningar att främja målgruppen även efter det att stödet ur fonden har upphört. Stöd får inte lämnas till en organisations löpande verksamhet.

Stöd får också lämnas för ny-, till- eller ombyggnad av lokaler och anläggningar samt utrustning i anslutning därtill, om lokalerna eller anläggningarna ska användas för verksamhet som uppfyller kriterierna i första stycket.

Vid bedömningen av om stöd enligt första eller andra stycket ska lämnas ska hänsyn tas till om målgruppen deltar i planeringen eller genomförandet.

2 kap. 7 §

I paragrafens första stycke föreskrivs att den som beviljas stöd för en lokal eller anläggning ska förbinda sig att under minst tio år använda den för det ändamål och på de villkor som meddelades när stödet beviljades. I andra stycket gäller en kortare förbindelsetid, minst fem år, för den som innehar lokalen eller anläggningen med nyttjanderätt. Andra stycket är alltså närmast att se som ett undantag från regleringen i första stycket.

Andra stycket är omständligt formulerat. Lagrådet föreslår att det ges följande lydelse.

Om lokalen eller anläggningen innehas med nyttjanderätt får förbindelsen omfatta minst fem år om det finns särskilda skäl för en kortare förbindelse än som anges i första stycket.

2 kap. 12 §

I paragrafen anges under vilka förutsättningar ett beslutat stöd inte ska betalas ut. Av lagrådsremissen och Arvsfondsutredningens betänkande framgår att stödförfarandet är uppdelat i flera steg. Kortfattat innebär dessa att det först görs en bedömning av ansökan. Om stöd beviljas enligt ansökan beslutas detta av Arvsfondsdelegationen. Detta beslut innebär att stöd betalas ut, men först efter det att sökanden begär utbetalning. Den utbetalningen administreras av Kammarkollegiet. Paragrafen har ingen motsvarighet i den hittillsvarande lagen.

I paragrafen anges att om den som beviljats stöd bryter mot "kraven som följer av 4 och 6–11 §§" ska Arvsfondsdelegationen besluta att stödet helt eller delvis inte ska betalas ut. Detta beslut ska gälla omedelbart och kan överklagas enligt förslaget i 6 kap. 1 §.

Hänvisningen till 6–11 §§ är alltför vittomfattande, eftersom 8 § inte innehåller något krav och därför bör utgå ur hänvisningen. Vidare antecknar Lagrådet att uttrycket ”bryter mot kraven” bör ersättas av att det som läggs stödmottagaren till last är att denne ”inte uppfyller de krav” som följer av angivna paragrafer. Slutligen noterar Lagrådet i denna del att det i författningskommentaren anges att med ordet krav inte avses de övergripande kriterier för stöd som anges i 3 §. Detta betyder alltså att den prövning av ansökningsen som Arvsfondsdelegationen gjort av vad som angetts i ansökan om kraven på en verksamhet m.m. ligger fast och inte kan utgöra grund för att inte betala ut det beviljade stödet. Om sökanden däremot under det pågående projektet inte uppfyller de krav som anges för stödet är avsikten således att Arvsfondsdelegationen med stöd av den föreslagna paragrafen ska kunna hindra fortsatt utbetalning. Tillämpningen av denna skillnad mellan kriterier enligt 3 § och krav enligt 4 § och andra angivna paragrafer skulle underlättas om författningskommentaren kunde tillföras några praktiska exempel som tydliggör skillnaden.

3 kap. 4 §

Paragrafen föreskriver att Allmänna arvsfondens bundna kapital får tas i anspråk för fondens ändamål. Naturligtvis är avsikten att även annat kapital än det bundna får tas i anspråk. Det bör återspeglas i lagtexten. Lagrådet föreslår att paragrafen ges följande lydelse.

Allmänna arvsfondens kapital får tas i anspråk för fondens ändamål även till den del det redovisas som bundet.

3 kap. 5 § andra stycket

Bestämmelsen i andra meningen i stycket föreskriver att medel som regeringen har beslutat ska vara tillgängliga för utdelning ur fonden,

men som inte fördelats under året, återgår till fondens samlade tillgångar. Under föredragningen har framförts att bestämmelsen ska förhindra att de medel som inte delats ut under ett år används för något annat ändamål under året och att den innebär att andra handlingsalternativ inte ska komma i fråga (t.ex. att pengar som inte delas ut sparas från år till år i en "pott"). Ordalydelsen ger emellertid sken av att bestämmelsen endast är upplysande, vilket alltså inte är korrekt. Ordet "återgå" bör därför ersättas med "ska återgå".

3 kap. 10–13 §§

Bestämmelserna i 3 kap. 10–13 §§ handlar om arvsavstående och motsvarar 24–27 §§ i den gällande lagen. I dag ligger bestämmelsen om i vilka fall Allmänna arvsfondens arv får avstås först (24 §), varefter följer en specialbestämmelse om kulturhistoriskt värdefull egendom (25 §), en bestämmelse om att Kammarkollegiet beslutar om avstående (26 §) och sist en bestämmelse om när och hur ansökan om avstående ska göras (27 §). I förslaget är ordningen mellan bestämmelserna en annan. Paragrafen om ansökan kommer först (10 §), därefter den allmänna materiella bestämmelsen (11 §), sedan specialbestämmelsen om kulturellt värdefull egendom (12 §) och sist bestämmelsen om att Kammarkollegiet beslutar (13 §).

Enligt Lagrådets mening är den nuvarande ordningen såväl mer naturlig som mer ändamålsenlig än den som föreslås i lagrådsremissen. Lagrådet föreslår därför att bestämmelserna tas upp i samma ordning som i nuvarande lag. Bestämmelsen om ansökan i 10 § bör således läggas sist, medan ordningen i övrigt bibehålls.

3 kap. 10 § tredje stycket

I bestämmelsen sägs att regeringen kan meddela föreskrifter om vilka länsstyrelser som ansvarar för uppgifter enligt lagen. Det framstår som något oegentligt att en sådan upplysning lämnas i just denna paragraf, där den knappast behövs. Lagrådet föreslår att bestämmelsen får utgå.

3 kap. 11 § andra stycket

Andra stycket avser det fallet att det inte kunnat fastställas något om arvlåtarens yttersta vilja. Då får arv eller försäkringsbelopp avstås till arvlåtarens sambo eller någon annan som har stått arvlåtaren nära om det kan anses skäligt. Vid skälighetsbedömningen ska särskilt beaktas det beroendeförhållande som fanns mellan arvlåtaren och sökanden och om sökanden har behov av egendomen.

Av motivtexterna framgår att med uttrycket "stått arvlåtaren nära" avses endast sådana situationer där det föreligger ett beroendeförhållande mellan arvlåtaren och den närstående. En sådan tolkning av begreppet "stått nära" framstår som främmande och har inte stöd i det allmänna språkbruket. Det som ligger närmast till hands är att det har samma betydelse som begreppet "närstående" och med det begreppet avses normalt personer som har någon form av släktskap. Bestämmelsen är också förvirrande genom att det i sista meningen sägs att vid bedömningen ska särskilt beaktas bl.a. det beroendeförhållande som fanns mellan arvlåtaren och sökanden.

Om begreppet "stått nära" ska ha den betydelse som regeringen avsett bör det framgå direkt av lagtexten. Lagrådet föreslår därför att bestämmelsen ges följande lydelse:

Även i annat fall får arv eller försäkringsbelopp avstås till arvlåtarens sambo eller någon annan som genom beroendeförhållande har stått arvlåtaren nära, om det kan anses skäligt. Vid skälighetsbedömningen ska särskilt beaktas graden av beroendeförhållande mellan arvlåtaren och sökanden och om sökanden har behov av egendomen.

Övrigt lagförslag

Lagrådet lämnar förslaget utan erinran.